

POSTANOWIENIE

15 maja 2026 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczuk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 maja 2026 r. w Warszawie
zażalenia M.S.

na wyrok Sądu Okręgowego w Krośnie
z 4 listopada 2025 r., I Ca 126/25,
w sprawie z powództwa M.G. i S.G.
przeciwko M.S.
o ochronę posiadania,

**uchyla zaskarżony wyrok, pozostawiając rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego do orzeczenia
kończącego postępowanie w sprawie.**

(K.G.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 4 listopada 2025 r. Sąd Okręgowy w Krośnie na skutek apelacji pozwanego M.S. uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Jaśle z dnia 5 listopada 2024 r. wydany w sprawie z powództwa M.G. i S.G. o ochronę posiadania i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy wskazał, że w sprawie doszło do wielu uchybień, które spowodowały nieustalenie podstawy faktycznej co do tego, co stanowi przedmiot żądanej ochrony posiadania. Doszło tym samym do nierozpoznania istoty sprawy, gdyż Sąd Rejonowy orzekł co do przedmiotu nieobjętego żądaniem i dokonał oceny żądania bez ustalenia podstawy faktycznej. To zaś wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym, czemu sprzeciwia się zasada dwuinstancyjności.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżył zażaleniem pozwany, zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. Zdaniem pozwanego, Sąd Okręgowy błędnie przyjął, że doszło do nierozpoznania istoty sprawy. Ewentualna potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego nie stanowi natomiast podstawy uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi *a quo*. Na tej podstawie pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i ponowne rozpoznanie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sytuacji, w której sąd drugiej instancji uchyla wyrok wydany przez sąd pierwszej instancji ze względu na nierozpoznanie istoty sprawy, Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie złożone na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo zastosował art. 386 § 4 k.p.c., tj. czy okoliczności sprawy, przy uwzględnieniu merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji, mieszczą się w kręgu sytuacji odpowiadających nierozpoznaniu istoty sprawy. Poza zakresem oceny pozostaje natomiast prawidłowość stanowiska co do *meritum* wyrażonego przez sąd drugiej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54 i z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13).

W świetle ugruntowanego orzecznictwa, do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbada materialnej podstawy żądania, wychodząc z błędnego założenia, że istnieje przeszkoda unicestwiająca roszczenie albo wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315 i z dnia

23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12, z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12, z dnia 3 lutego 2017 r., II CZ 146/17 i z dnia 13 października 2017 r., I CZ 90/17). Przesłanka ta – w przeciwieństwie do określonej w art. 386 § 4 *in fine* k.p.c. - nie dotyczy zatem sytuacji, w których błąd sądu pierwszej instancji lokuje się w sferze faktów i dowodów, lecz polega na nieprawidłowym założeniu o istnieniu okoliczności stojącej na przeszkodzie ocenie istoty sprawy. Przeszkoda ta może mieć źródło nie tylko w prawie materialnym, jak, przykładowo, w razie przedawnienia roszczenia, lecz również w prawie procesowym, co ma miejsce w razie nieprawidłowego przyjęcia istnienia prejudykatu lub nieprawidłowej oceny granic jego mocy wiążącej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2017 r., III CZ 63/16).

Z materiału sprawy wynikało, że Sąd Rejonowy przeprowadził postępowanie dowodowe, w tym z wykorzystaniem dowodów osobowych i dokonał na ich podstawie ustaleń uzasadniających – w ocenie tego Sądu – rozstrzygnięcie jak w sentencji. Okoliczność, że w przekonaniu Sądu Okręgowego dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia nie były adekwatne lub wystarczające, aby stanowić podstawę zaskarżonego apelacją rozstrzygnięcia, nie jest równoznaczna z nierozpoznanie istoty sprawy. W judykaturze wielokrotnie podkreślano, że konieczność dokonania dalszych ustaleń faktycznych, nawet jeżeli zakres wymaganego uzupełnienia podstawy faktycznej jest znaczny, nie uzasadnia wydania wyroku kasatoryjnego.

Stanowisko, według którego dokonaniu takich ustaleń, określanych przez Sąd Okręgowy mianem „kluczowych, miałby sprzeciwiać się dwuinstancyjny model postępowania sądowego, zapoznaje w istocie procesową rolę sądu drugiej instancji w przyjętym modelu apelacji, która ukierunkowana jest na rozpoznanie sprawy, z wykorzystaniem kompetencji rozpoznawczych odpowiadających w zasadzie kompetencjom sądu pierwszej instancji i przy założeniu, że funkcja kontrolna sądu drugiej instancji stanowi refleks ponownego rozpoznania sprawy. Stosownie do tego, jak również wielokrotnie wskazywano w orzecznictwie (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2024 r., II UZ 24/24 i z dnia 31 stycznia 2025 r., III CZ 278/24), prowadzenie postępowania dowodowego w drugiej instancji,

nawet w szerokim zakresie, i dokonanie na jego podstawie samodzielnych ustaleń, nie prowadzi do naruszenia konstytucyjnego prawa do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji), jak również dwuinstancyjnego modelu postępowania sądowego, statuowanego w art. 176 ust. 1 Konstytucji (por. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 marca 2003 r., SK 8/02, OTK-A 2003, nr 3, poz. 20 i postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2010 r., Ts 49/10, OTK-B 2011, nr 1, poz. 90 i z dnia 6 października 2015 r., Ts 52/14, OTK-B 2015, nr 5, poz. 446).

Jedynym odstępstwem od wskazanych reguł jest sytuacja, w której zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, tj. gdyby dowody przeprowadzone przez sąd pierwszej instancji – w świetle oceny prawnej sądu drugiej instancji – okazały się nieistotne lub nieprzydatne z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy, ewentualnie, gdyby postępowania dowodowego nie przeprowadzono w ogóle. Za takim rygorystycznym podejściem, utrwalonym w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2014 r., I CZ 75/14, z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 112/14, z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CZ 6/15, z dnia 13 października 2016 r., II UZ 40/16, z dnia 19 grudnia 2019 r., IV CZ 87/19 i z dnia 6 czerwca 2023 r., II UZ 4/23), stoi założenie, że zapewnienie efektywności postępowania apelacyjnego wymaga ograniczenia do koniecznego minimum przypadków powrotu sprawy do pierwszej instancji. Koresponduje ono również z wykładnią historyczną, nakazującą respektować konsekwencje zmiany art. 386 § 4 k.p.c., która polegała na wyraźnej eliminacji dopuszczalności wydania wyroku kasatoryjnego w razie potrzeby przeprowadzenia postępowania dowodowego w znacznej części (art. 1 pkt 19 ustawy z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, Dz. U. nr 48, poz. 554).

Sąd Okręgowy nie podnosił jednak, iżby przeprowadzone przez Sąd Rejonowy dowody były w całości nieprzydatne do rozstrzygnięcia sprawy. Przyczyny wydania wyroku kasatoryjnego nie stanowi również ocena, wzmiankowo akcentowana w motywach wyroku Sądu Okręgowego, według której Sąd Rejonowy

orzekł co do przedmiotu nieobjętego żądaniem pozwu, względnie „odbiegającego zupełnie od roszczenia powodów” (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2017 r., I CZ 20/17 i z dnia 1 grudnia 2025 r., III CZ 175/25).

W konkluzji zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. należało uznać za trafny, co prowadziło do uchylenia zaskarżonego wyroku. Poza zakresem rozważań pozostawały natomiast te argumenty zażalenia, które wiązały się z oceną merytorycznego stanowiska Sądu Okręgowego, jako pozostające poza kognicją Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym toczącym się na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Paweł Grzegorzczak

(K.G.)

[a.ł]